

III Rekolekcje Liturgiczne *Mysterium fascinans*

(Zembrzyce, 3–5 września 2010 r.)

W dniach 3–5 września 2010 r. już po raz trzeci odbyły się Rekolekcje Liturgiczne *Mysterium fascinans*. Tym razem uczestnicy zgromadzili się w ośrodku rekolekcyjnym w Zembrzycach k. Suchej Beskidzkiej, aby rozważyć temat *Źródło i szczyt. Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium” dzisiaj*. I tak jak w poprzednich latach, rekolekcje chciały łączyć refleksję naukową nad liturgią

z pięknym jej celebrowaniem, aby liturgia prawdziwie była „źródłem i szczytem” tego rekolekcyjnego spotkania.

Po refleksji historycznej i teologicznej (dwie pierwsze edycje) nad liturgią rzymską przyszedł czas zapytać o „naszą” liturgię, którą dzisiaj celebруем. Stąd wypłynął temat trzeciej edycji rekolekcji. Organizatorzy pragnęli zapytać, czego właściwie Sobór Watykański II oczekiwał w sprawie liturgii i co na jej temat powiedział. W tym celu konieczne było przyjrzenie się genezie powstania Konstytucji, zapytanie o teologię liturgii wypływającą z tego dokumentu oraz o konkretne postulaty związane ze zmianami w rycie rzymskim. Postawiono również pytanie o liturgię rzymską „dzisiaj” i „jutro”, cały czas mając w pamięci postulaty *Sacro-sanctum Concilium*. Ten wymiar naukowy rekolekcji *Mysterium fascinans* jednakże nie był najważniejszy. Wszakże są to rekolekcje, a więc czas szczególnego doświadczenia Bożej obecności i spotkania z Nim. Stąd równie wiele czasu poświęcono na celebrowanie liturgii, w której szukano „źródła i szczytu” całej ludzkiej egzystencji.

Organizatorami rekolekcji były: Naukowe Koło Liturgiczne Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Krakowskiej, Dominikański Ośrodek Liturgiczny w Krakowie, Duszpasterstwo Służby Liturgicznej i Ruchu Światło–Życie Archidiecezji Krakowskiej, Polskie Towarzystwo Teologiczne w Krakowie oraz Fundacja *Constitues eos*. Rekolekcje zgromadziły ponad 110 uczestników z całej Polski w wieku od 17 do ponad 70 lat. Prowadzącymi byli: ks. mgr lic. Stanisław Mieszczak SCJ z Krakowa (strona naukowa) oraz o. mgr lic. Tomasz Grabowski OP — dyrektor Dominikańskiego Ośrodka Liturgicznego w Krakowie (przewodniczenie liturgii i głoszenie homilii). Patronatem honorowym rekolekcje objęli: ks. kard. Stanisław Dziwisz, Arcybiskup Metropolita Krakowski, i ks. bp Stefan Cichy, Przewodniczący Komisji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów.

Rekolekcje w piątek rozpoczął ks. dr hab. Grzegorz Rys — Rektor Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Krakowskiej. Po tym krótkim słowie wstępnym pierwszy referat wygłosił dr Paweł Milcarek z Warszawy przedstawiając *Genezę Konstytucji o liturgii*. Dokonał tego niejako w trzech krokach, przedstawiając: głęboką genezę ideową, w myśl której liturgia wydaje się posiadać pierwszorzędne znaczenie w życiu Kościoła, skąd wypływa ruch liturgiczny i idea „powrotu do źródeł”. Następnie zajął się genezą bliższą, w której największą rolę odegrało ogłoszenie encykliki Piusa XII *Mediator Dei*. W ostatnim kroku została przedstawiona geneza bezpośrednia, na którą składa się praca Komisji Przygotowawczej, debata w auli soborowej, prace Komisji Liturgicznej i ostateczne przyjęcie przez Ojców soborowych tegoż dokumentu.

Po tym referacie uczestniczyli zgromadzili się w kaplicy ośrodka rekolekcyjnego, aby uczestniczyć w uroczystej koncelebrowanej Mszy św. połączonej z nieszporami, której przewodniczył ks. bp Jan Zając — biskup pomocniczy archidiecezji krakowskiej. Po kolacji zaś uczestnicy zostali podzieleni na cztery grupy, które uczestniczyły w warsztatach nad konstytucją o liturgii, których głównym celem

było zetknięcie się z tekstem dokumentu i wspólne zastanowienie się nad jej teologiczną treścią (analizowano punktu od 5 do 8). Pierwszy dzień rekolekcji zakończył się śpiewem akatysty ku czci Ducha Świętego.

Sobotę rozpoczęto celebracją jutrzni. Przed południem zostały wygłoszone dwa referaty. Ks. dr hab. Bogusław Migut, prof. KUL, poruszył temat: *Teologia liturgii Konstytucji o liturgii w perspektywie hermeneutyki ciągłości*, zaś ks. dr Mateusz Matuszewski (Ząbki k. Warszawy) mówił o *Wychowaniu i duszpasterstwie liturgicznym jako ważnym postulacie Konstytucji. Problem aktualny do dzisiaj*. Ks. Migut na wstępie zdefiniował pojęcie „hermeneutyka ciągłości”, zaczerpnięte od papieża Benedykta XVI. Następnie zajął się eklezjologią Konstytucji o liturgii i innych dokumentów soborowych, gdyż wydaje się to być najważniejszym wymiarem soborowej teologii liturgii. Mówił, że ruch liturgiczny, a następnie Sobór Watykański II miał na celu ożywienie wiary w Chrystusa żyjącego w Kościele, w tym w szczególności sposób w liturgii; stąd Romano Guardini stwierdził, że celem ruchu jest „budzić Kościół w duszach”. Tym, co jest najbardziej specyficzne dla KL, to pogłębiona refleksja teologiczna, zawarta w pierwszych trzynastu punktach. Jest to teologiczna synteza całej chrystologii, eklezjologii i teologii pastoralnej Soboru Watykańskiego II. Ostatnim punktem referatu było przyjrzenie się teologii liturgii w pracach głównych protagonistów reformy liturgicznej, którymi byli: Cipriano Vagaggini OSBCam (1909–1999), Salvatore Marsili OSB (1910–1983) oraz Achille Maria Triacca SDB (1935–2002).

Natomiast ks. Matuszewski w swoim referacie podjął refleksję nad obecnym stanem formacji i rozwoju duszpasterstwa liturgicznego w Kościele polskim. Jest to konieczne dla uzyskania nadrzędnego celu całej odnowy, do której wezwał Sobór, jakim był „pełny, świadomy i czynny udział w obrzędach liturgicznych wszystkich wiernych”. Z przykrością trzeba stwierdzić, że — według ks. Matuszewskiego — w Polsce wciąż trzeba zrobić bardzo wiele w dziedzinie formacji liturgicznej, z czym nie sposób się nie zgodzić. Wciąż temat formacji i wychowania liturgicznego wydaje się być najważniejszym zadaniem duszpasterskiej działalności księży i parafii. Wpierw jednak owa formacja i wychowanie muszą dotyczyć samych księży, którzy w pierwszej kolejności są odpowiedzialni za piękno celebrowanej liturgii.

W samo południe została odprawiona przez ks. dra Wojciecha Grygiela FSSP Msza św. w nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego z asystą diakona i subdiakona. Po obiedzie uczestnicy wysłuchali jeszcze jednego referatu. Ks. dr hab. Andrzej Żądło, prof. UŚ, wygłosił referat na temat *Fenomen Konstytucji o liturgii „Sacrosanctum Concilium”*. We wstępie autor zaznaczył, że pojęcie „fenomen” znaczy tyle co „wydarzenie osobliwe”, coś niezwykłego, nawet doskonałego. W tym też sensie trzeba odebrać Konstytucję o liturgii, która jest fenomenem, wydarzeniem niezwykłym w historii Kościoła. Jest to pierwszy dokument Soboru w całości poświęcony liturgii, pierwszy dokument zatwierdzony na Soborze Watykańskim II, który podpisali prawie wszyscy Ojcowie soborowi. Już te fakty świadczą o niezwykłości tego dokumentu. W dalszej części referatu ks. Żądło zajął się ukazaniem fe-

nomenu, nowości i niezwykłości teologicznego nauczania o liturgii konstytucji *Sacrosanctum Concilium*.

Następnie odbyła się prezentacja projektu tłumaczeń zagranicznych ksiązek liturgicznych wydawanych pod logo serii *Źródło i szczyt*, który to projekt powstał z inicjatywy Dominikańskiego Ośrodka Liturgicznego, *Christianitas* oraz krakowskiego wydawnictwa AA. Wieczór wypełniła adoracja Najświętszego Sakramentu, po której pozostał czas na rozrywkę, odpoczynek i kolację z grilla. Dzień zakończyła już prawie zapomniana w parafialnej *praxis* forma celebracji liturgicznej, jaką jest wigilia niedzieli.

Dzień Pański oczywiście był zogniskowany wokół celebracji liturgii. Rozpoczął się od jutrzni, zaś w samym centrum dnia odbyła się koncelebrowana Eucharystia pod przewodnictwem ks. dra Macieja Zachary MIC. Przed południem odbył się również panel dyskusyjny pod hasłem: „Dziś i jutro liturgii rzymskiej”, który prowadził ks. Stanisław Mieszczak, zaś swoje referaty, jako przyczynek do dyskusji, wygłosili: ks. mgr lic. Bartłomiej Matczak — *Konstytucja o liturgii a reforma liturgiczna* oraz ks. dr Maciej Zachara MIC — *Mszał przyszłości*.

Ks. Matczak rozpoczął swoje wystąpienie od uwagi, że w literaturze, rozmowach i opiniach najczęściej, zamieszczanych na forach internetowych, dotyczących reformy liturgicznej, jaka dokonała się w minionym stuleciu, spotykamy najczęściej dwie skrajne postawy. Z jednej strony mamy bezkrytycznych entuzjastów, a z drugiej krytykantów, którzy nierzadko popadają w skrajny pesymizm. W swoim referacie ks. Matczak skupił się zatem na kilku podstawowych elementach związanych z reformą liturgiczną, takich jak: uniwersalność liturgii, aktywne uczestnictwo wiernych, kwestie języka łacińskiego i języków narodowych oraz formacja liturgiczna. Wybór zagadnień pokazuje jasno, iż większość dotyczy bardziej praktyki niż teologii. Niemniej jednak nie możemy unikać kwestii teologicznej, którą możemy ująć w prostym schemacie: wspólnota – ofiara. To, co dla konstytucji było oczywiste, w praktyce późniejszej reformy okazało się być bardzo trudne do zrealizowania. Autor również dość szeroko podjął wątek sztuki w liturgii.

Ks. Zachara w swoim wystąpieniu, wbrew temu, co mógłby sugerować tytuł, nie próbował odgadywać, jaki będzie Mszał przyszłości, tym bardziej nie chodziło mu o prezentację jakiegoś autorskiego projektu Mszału. Celem tego referatu było natomiast zaproszenie do refleksji nad kierunkiem, w jakim zmierza historia liturgii po *Summorum Pontificum* Benedykta XVI. Dzisiaj w rycie rzymskim są w użyciu dwa Mszały: Mszał Pawła VI (*Missale romanum* 1970/2002) i Mszał św. Piusa V (*Missale romanum* 1570/1962). Stąd prelegent postawił pytanie: Czy współistnienie dwóch Mszałów jest sytuacją przejściową, czy też trwałą? Jak zauważył ks. Maciej Zachara, można wykazać na podstawie historii liturgii ogólny trend w dziejach, jakim jest ruch ku ujednocnieniu, a współistnienie na jednym obszarze różnych ksiąg liturgicznych w ramach tego samego rytu z reguły kończyło się ich syntezą (np. synteza tradycji gelażjańskiej i gregoriańskiej w Galii) lub dominacją jednej tradycji nad innymi (np. postępująca dominacja liturgii papieskiej nad trzema innymi

tradycjami w XIII-wiecznym Rzymie). Obecna sytuacja jest jednak jakościowo inna, ponieważ chodzi o współistnienie Mszału będącego owocem oficjalnie przeprowadzonej reformy liturgii z Mszałem sprzed tejże reformy. Otwarte pozostaje zatem pytanie o możliwość spotkania obu tradycji w dalszej przyszłości. Nie mogłoby to żadną miarą nastąpić drogą pospiesznego i sztucznego kompromisu między obu Mszałami. Musiałby to być owoc dojrzałej refleksji liturgicznej, w tym także głębokiego namysłu nad istotą odnowy liturgicznej II Soboru Watykańskiego. Dyskusja po wygłoszonych referatach zdecydowała się na zagadnieniach związanych ze sztuką liturgiczną i artystycznym wystrojem naszych kościołów.

Na zakończenie rekolekcji referat pt. *Konstytucja o liturgii dzisiaj — między oczekiwaniami Ojców Soboru a współczesną praktyką liturgiczną Kościoła* wygłosił ks. dr Tomasz Bać z Rzeszowa. Zauważył on, że oczekiwania Ojców soborowych co do konkretnej realizacji postulatów Konstytucji były ogromne, lecz w 1963 r. nikt jeszcze nie potrafił przewidzieć kierunku, jaki tak bardzo oczekiwana odnowa miałaby obrać. Jak się później okazało, decydujący wpływ na całą posoborową reformę liturgii miały pierwsze miesiące i lata po uchwaleniu konstytucji *Sacrosanctum Concilium*. Dzisiejsza forma celebracji liturgii jest więc rezultatem zarówno pragnień i oczekiwań Ojców Soboru, jak i konkretnych działań podjętych przez wyznaczone do tego instytucje i osoby. W swoim referacie ks. Bać skoncentrował się na próbie spojrzenia na obecny etap reformy liturgicznej z perspektywy zwyczajnej formy celebracji Eucharystii w świetle adhortacji apostolskiej Benedykta XVI *Sacramentum Caritatis* — jako ostatniego chronologicznie dokumentu Kościoła na temat Eucharystii i liturgii. Przede wszystkim zajął się problemem liturgii słowa.

Uroczystego zakończenie i zaproszenia na następną edycję dokonał ks. mgr lic. Stanisław Mieszczak. Organizatorzy już dzisiaj zapraszają na IV Rekolekcje Liturgiczne *Mysterium fascinans*, które odbędą się w dniach 12–14 sierpnia 2011 r. w Zembrzycach. W marcu 2011 r. ukaże się publikacja zbierająca referaty wygłoszone w czasie III edycji.

Kl. Krzysztof Porosło, Kraków